

انقلاب اسلامی، سبک زندگی اسلامی و تحکیم بنیاد خانواده سیده فریناز صارم نژاد نمینی^۱

چکیده

امروزه که جامعه جهانی با تکانه های جدی در عرصه های مختلف به ویژه عرصه فرهنگی مواجه است، این سوال پیش می آید که با وضع موجود چه بر سر نهاد خانواده می آید. امروزه خانواده در سطح جهانی در معرض آسیب های جدی قرار گرفته و آن قدر ناچیز گشته که ارزش هایی چون فداکاری و وفاداری از جانب اعضای آن (اعم از مادر، پدر و فرزندان) رخت بر بسته است. لذا ضروری است که با بصیرت و شجاعت تمام و با همه ابزارهای ممکن به سمت تحکیم و تعالی خانواده حرکت نمود و این مهم جز با شناخت الگوهای دین اسلام میسر نمی شود. انقلاب اسلامی علاوه بر تحولات عظیمی که در سطح ایران و جهان ایجاد کرد، در نگرش به انسان، زن و خانواده نیز موجب دگرگونی های نوینی شد. خوشبختانه پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی تحکیم و تعالی بنیان خانواده با توجه به آموزه های دینی بیش از پیش مورد توجه و حمایت قرار گرفته است.

کلمات کلیدی: تعالی خانواده، دین اسلام، انقلاب اسلامی، زن

۱- نقش زنان در پیروزی انقلاب اسلامی

پیش از انقلاب اسلامی، نقش کم رنگ زنان در جامعه و اصطلاحاً مردسالاری جامعه ایران باعث می شد زنان نقشی در کشور نداشته باشند.

امام خمینی (ره) با شناخت تأثیری که زنان به صورت بنیادین در جامعه می گذارند و نقشی که به عنوان هدایتگر و پشتیبان در خانواده ها می توانند داشته باشند، می دانستند که بدون حضور نیمی از جامعه، انقلاب به ثمر نخواهد نشست. لذا از همان ابتدای جنبش های انقلابی، زنان را به حضور در این فضا تشویق نمودند و در نهایت موفق به رهبری این انقلاب تا پیروزی نهایی شدند.

این سخن مهم بنیانگذار انقلاب اسلامی که «مرد از دامان زن به معراج می رسد» را می توان به این نوع نگاه اسلام نسبت داد که در آن سمبل والای زن، حضرت فاطمه (س) به عنوان کانون و محور آفرینش و استمرار حرکت انبیا تا ظهور منجی عالم بشریت معرفی شده است. از این رو، زن مسلمان ایرانی به این خودباوری رسید که با مشارکت خود می تواند جریان تاریخ را به سمت عدالت جهانی سوق دهد.

نقش زنان در پیروزی انقلاب اسلامی حائز چنان اهمیتی است که به عنوان یکی از ویژگی های انقلاب شمرده شده است. حضرت امام (ره) به عنوان رهبر نهضت با درایت خویش متوجه این موضوع شده و نه تنها زنان را به مشارکت در انقلاب دعوت نمودند، بلکه شرکت آنان را در به ثمر رساندن انقلاب واجب و لازم شمردند. در واقع اگر صبر این زنان و همکاری و یاری آنان با مردان نبود شاید این مقاومت ها ادامه پیدا نمی کرد و ریشه های سازنده و شکل دهنده انقلاب پا نمی گرفت. مهم ترین نکته در پیروزی انقلاب اسلامی،

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی مواد و طراحی صنایع غذایی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان
saramnejadf@yahoo.com

تحول شگرفی است که در نحوه نگرش به جایگاه زنان در جامعه اتفاق افتاد که بی‌شک در پرتو تعالیم عالی و نورانی اسلام ناب محمدی (ص) حاصل شد.

زنانی بودند که از عزیزترین اندوخته‌های خود گذشته و آن‌ها را تقدیم ایران پایدار نمودند، زنانی که می‌خواستند با دادن مادیات ناچیز خود سهمی در پیروزی انقلاب داشته باشند. اینان مصداق آیه مبارکه قرآن هستند که می‌فرماید: «لن تنالوا البر حتی تنفقوا مما تحبون، هرگز به نیکی نمی‌رسید، مگر اینکه از چیزهایی که دوست دارید انفاق کنید.»

به خاطر همین فعالیت‌هاست که پیر فرزانه انقلاب (ره) می‌فرماید: «شما زنان دلیر در این پیروزی پیش‌قدم بودید و هستید؛ شما مردان را تشجیع کردید؛ ما همگی مرهون شجاعت‌های شما زنان شیردل هستیم.»

یا در جای دیگر که می‌فرماید: «زندان‌های شاه از زنان شیردل و شجاع مملو است. در تظاهرات خیابانی زنان ما بچه‌های خردسال خود را به سینه فشرده، بدون ترس از تانک و توپ و مسلسل، به میدان مبارزه آورده‌اند. جلسات سیاسی‌ای که زنان در شهرهای مختلف ایران برپا می‌کنند، کم نیست. آنان نقش بسیار ارزنده‌ای را در مبارزات ما ایفا کرده‌اند.»

۲- نقش زنان پس از پیروزی انقلاب اسلامی

زنان همراه با ایثار و گذشت نقش موثری در خنثی سازی توطئه دشمنان داشته‌اند و به عنوان پشتوانه موثر و آرام بخش برای جامعه بودند.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، عراق به خیال فتح چند روزه ایران، جنگ ۸ ساله را آغاز نمود، اما با رشادت‌های جوانان ایرانی در همان ابتدا متوقف و در طول جنگ، متحمل خسارات سنگینی گردید. در این میان سربازان گمنام جنگ را می‌توان زنان نامید. آنان در این دوره با فعالیت‌هایی از قبیل شرکت در بسیج نظامی و اجتماعی، شرکت در ستاد پشتیبانی جنگ و فراهم ساختن کمک‌های مختلف مادی برای رزمندگان، حمایت معنوی از مردان و رزمندگانی که به جبهه اعزام می‌گردیدند، نقش مهمی را در دوره دفاع مقدس برعهده گرفتند و با ورود به فعالیت‌های جمعی پشتیبانی همچون خیاطی، آشپزی و... برای جبهه‌ها، اعتماد به نفس خویش را برای ورود به عرصه اجتماع افزایش دادند.

بر همین اساس معمار کبیر انقلاب (ره) می‌فرماید: «می‌شود گفت این نهضت را بانوان پیش برده‌اند.» یا در جای دیگری می‌فرماید: «من وقتی در تلویزیون می‌بینم که این بانوان محترم اشتغال دارند به همراهی کردن و پشتیبانی کردن از لشکر و از قوای مسلح، ارزشی از آنها در دلم احساس می‌کنم که برای کس دیگری نمی‌توانم این طور ارزش قائل بشوم. آنها کارهایی که می‌کنند، یک کارهایی است که دنبالش توقع اینکه یک مقامی داشته باشد یا یک پستی را اشتغال کنند یا یک چیزی از مردم خواهش کنند، هیچ این مسائل نیست، بلکه سربازان گمنامی هستند که در جبهه‌ها باید گفت مشغول به جهاد هستند و ما باید قدر این نعمت را بدانیم و اقتدا کنیم به این زن‌ها و بانوان و بچه‌های پشت جبهه و آنهایی که در خود شهرهای مخروبه و نیمه مخروبه حاضرند.»

۳- دستاورد های انقلاب اسلامی برای زنان

در حقیقت انقلاب دستاورد نقش آفرینی زنان بود، ولی از طرفی دیگر دستاوردهای خاصی که انقلاب برایشان داشت زمینه‌های مناسب و مطلوبی را برای نقش آفرینی زنان در اجتماع فراهم نمود به طوری که در مبنای فکری اکثر جنبش‌های اسلامی شاهد چنین تعریف قابل قبولی از زن نیستیم که در انقلاب اسلامی ایران مشاهده می‌کنیم.

تلاش حضرت امام (ره) نیز طی سال‌های مبارزه و پس از آن، از جایگاه مرجعی بزرگ و رهبری که از موضع احکام دین و تکالیف اسلامی سخن می‌گوید، معرف این شد که بانوان را به صحنه آورد و آنان را به رشد و بالندگی رساند. تا آنجا که ایشان در آغاز وصیت نامه سیاسی- الهی خویش می‌فرمایند: «ما مفتخریم که بانوان و زنان پیر و جوان و خرد و کلان در صحنه‌های فرهنگی و اقتصادی و نظامی حاضر و همدوش مردان یا بهتر از آنان، در راه تعالی اسلام و مقاصد قرآن کریم فعالیت دارند و از محرومیت‌هایی که توطئه دشمنان و ناآشنایی دوستان از احکام اسلام و قرآن بر آنها بلکه بر اسلام و مسلمانان تحمیل نمودند، شجاعانه و متعهدانه خود را رها کرده و از قید خرافاتی که دشمنان برای منافع خود به دست نادانان به وجود آورده بودند، خارج نمودند.»

حضرت امام (ره) به مقتضای شناخت همه جانبه و عمیقی که از آموزه‌های دینی دارند، رسالت خود و انقلاب اسلامی را دستیابی زنان به مقام والای انسانی می‌دانند، به گونه‌ای که بتوانند در سرنوشت خودشان دخالت داشته باشند. چنانچه در زمان انقلاب زنان به چنان سطح از نقش آفرینی دست می‌یابند که امام می‌فرماید: «این بانوان را کی بسیج کرده که در همه شئون کشور دخالت می‌کنند این‌ها را خدا دعوت کرده است. این‌ها لبیک برای خدا دارند می‌گویند.»

می‌توانیم در بیانات امام خمینی (ره) توجه و تأکید بر هر دو بعد فعالیت علمی و عملی زنان را ببینیم. لذا دستاوردها و برکت‌های انقلاب اسلامی ایران بستر مناسب و مطلوبی برای هر دو بعد عاملیت و مشارکت زنان فراهم آورده است.

۴- نقش زنان در جامعه امروزی

با توجه به این فرمایش حضرت امام (ره) که: «زنان باید در مقدرات اصلی کشور دخالت کنند.» که یک امر ضروری برای حفظ و تداوم و تثبیت انقلاب است، باید مقدرات اساسی بازشناسی شود تا نقش زنان در آن تبیین گردد.

رسالت زنان امروزی، حضور مستمر و آگاهانه در صحنه‌های سیاسی، اجتماعی و دفاع و دیده بان‌ی از ارزش‌های نظام مقدس اسلامی است. این امر ارمان‌اندیشه بلند امام (ره) می‌باشد. اگر زن مسلمان، دیروز دوشادوش مردان برای اقامه ارزش‌های الهی قیام کرده و پس از آن نیز رشادت‌ها داشته، امروزه نیز وظیفه خود می‌داند که با انگیزه الهی خود در صحنه حضور داشته باشد و علاوه بر هر آنچه که بیان شد رسالت تربیت سربازانی تازه نفس را برعهده دارد تا در آینده نیز از ارزش‌های این نظام مقدس پاسداری نمایند. این جاست که نقش زنان امروزی در تحکیم بنیان خانواده نمایان می‌شود. چرا که تربیت چنین سربازانی تنها در خانواده‌ای که بر اساس آموزه‌های اسلامی و عمل به آن استوار است میسر می‌گردد.

رهبر معظم انقلاب می‌فرمایند: «یک نکته دیگر که باید مورد توجه باشد، دفاع اخلاقی و قانونی از زن، به خصوص در داخل خانواده است. دفاع قانونی با اصلاح قوانین و ایجاد قوانین لازم، و دفاع اخلاقی با طرح این مسئله و مواجهه با کسانی که این را درست نمی‌فهمند و زن را در خانه، مستخدم، مورد ستم مرد، بدون تمکن از خودسازی معنوی تلقی می‌کنند و اینگونه هم عمل می‌کنند. با این فکر با قوت و شدت مقابله بشود. البته به شکل کاملاً منطقی و عقلانی؛ دفاع اخلاقی.»

بنابراین آینده فرهنگی یک ملت بدون ایفای نقش زنان ممکن نخواهد بود. به همین دلیل است که مقام معظم رهبری نیز به دفعات بر نقش پررنگ زنان تاکید فرموده‌اند و مسایل زنان را از مسایل درجه اول نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران می‌دانند.

به گفته مقام معظم رهبری: «یکی از بزرگترین خطرات برای هر انسانی - به خصوص نسل جوان - این است که در مقابل حوادث، رویدادها و پدیده‌های جامعه دچار بی‌فکری و بی‌تشخیصی بشود. زندگی بدون مبارزه، زندگی راکد، زندگی ساکن، زندگی بی‌تحرك و زندگی ای که جوشش اراده و عزم انسانی در آن نباشد، زندگی مطلوبی نیست و انسان را به آرمان‌های انسانی و اسلامی نمی‌رساند. دختران و پسران جوان باید خودشان را بسازند. یک ملت اگر بخواهد راه رشد و کمال و پیشرفت را طی بکند، باید از لحاظ ایمان فکری، به جای محکمی متکی باشد، دشمن روی دختران و پسران جوان سرمایه‌گذاری‌های زیادی می‌کند. عده‌ای را به بی‌تفاوتی می‌کشاند و عده‌ای را دلسرد و مایوس می‌کند. جوان امروز نباید به دنبال تقلید باشد دشمنان برای اخلاق و فکر و عقیده و ایمان جوان ما دارند برنامه ریزی می‌کنند. آنها می‌خواهند نسلی که الگوی جوانان فداکار برجسته دنیا شد، به یک نسل بی‌خاصیت تبدیل شود.»

با توجه به نقش محوری زن در فرهنگ اسلامی و همچنین تحقق نمونه عینی آن به صورت «زن ایرانی مسلمان» در انقلاب اسلامی، هر اقدام بزرگ در جهت تحکیم بنیان خانواده و تکامل و اصطلاح جامعه خصوصاً در مقیاس انقلابی‌اش، باید با محوریت زن به شکل صحیح آن باشد.

۵- نقش زنان در تحکیم بنیان خانواده

بنا به فرمایش بنیان‌گذار کبیر جمهوری اسلامی که فرمودند مرحله‌ی اول مرد و زن صحیح از دامن زن است، جایگاه زنان جامعه در زمینه تحکیم بنیان خانواده به علت نقش بارزی که در تربیت و پرورش ایفا می‌نمایند از اهمیت بسزایی برخوردار است. این جمله اهمیت نقش زنان را در صلاح و فساد یک جامعه مشخص می‌سازد. زن یکتا موجودی است که می‌تواند از دامن خود افرادی به جامعه تحویل دهد که از برکاتش یک جامعه، حتی جامعه‌ها به استقامت و ارزش‌های والای انسانی کشیده شوند و می‌تواند به عکس آن باشد. رویکرد امام راحل (ره) در خصوص نقش مادر به مثابه یک نجات‌دهنده امت، این چنین است که می‌فرمایند: «مادرها مبدا خیرات هستند و اگر خدای نخواستہ مادرانی باشند که بچه‌ها را بد تربیت کنند مبدا شرند. برای خانم‌ها یک مطلب بالاتر است و آن مطلب تربیت اولاد است. یک انسان درست، ممکن است یک عالم را تربیت کند، و یک انسان غیرسالم و فاسد، عالم را به فساد می‌کشد. فساد و صلاح از دامن‌های شما و از تربیت‌های شما و از مدارسی که شما در آن اشتغال دارید شروع می‌شود.»

حال با این نقش عظیم و اساسی تربیتی، مادران و معلمان در امر خطیر تربیت انسان سالم باید به گونه ای باشد که فرزندان این مرز و بوم را به صلاح واقعی رهنمون سازد. چرا که صلاح و فساد جامعه وابسته به ایفای صحیح و کار ساز این نقش می باشد.

امام فرزانه ما (ره)، در مقایسه جایگاه و منزلت مادر با دیگر عوامل تربیتی نیز می فرمایند: «شما خانم ها شرف مادری دارید که در این شرف از مردها جلو هستید و مسئولیت تربیت فرزند را در دامن خودتان دارید، اول مدرسه ای که بچه دارد دامن مادر است. مادر خوب، بچه های خوب تربیت می کند.»

بدین ترتیب در مسئله تحکیم خانواده و نقش آن در سعادت و یا شقاوت فرزند و در نتیجه جامعه، مادر نقش اول را داراست. مادر از دوجهت حائز اهمیت ویژه ای در تربیت فرزند است.

اول اینکه کودک مهم ترین سال های تکوین شخصیت خود را در محیط انس و الفت با او می گذراند و این سال ها فرصت کم نظیری برای اکتساب عادات و صفات و سایر ویژگی های رفتاری از مادر است.

ثانیا مادران به لحاظ عواطف خالصانه خود پناهگاه مطمئنی برای کودکان هستند و کودک هر زمانی که احساس نا امنی می کند ابتدا به مادر پناه می برد و امنیت مورد نظر خود را در آغوش وی جستجو می کند. از این رو در تکریم جایگاه مادری رسول اکرم (ص) فرمودند: «مادر خود را رعایت کن. سپس پدر خود را و پس از آن کسانی را که به تو نزدیک ترند.» و یا به تعبیر ارزنده حضرت زهرا (س) که فرمودند: «در خدمت مادر باش که بهشت زیر پای مادران است.»

و به فرموده حضرت امام (ره): «حقوق بسیار مادرها را نمی توان شمرد و نمی توان به حق ادا کرد.» در جایی دیگر در تجلیل مقام شامخ مادر می فرمایند: «یک شب مادر نسبت به فرزندش از سال ها عمر پدر متعهد ارزنده تر است. تجسم عطوفت و رحمت، در دیدگان نورانی مادر بارقه رحمت و عطوفت رب العالمین است. خداوند تبارک و تعالی قلب و جان مادران را با نور رحمت و ربوبیت خود آمیخته. آن گونه که وصف آن را کس نتوان کرد و به شناخت کسی جز مادران در نیاید و این رحمت لایزال است که مادران را تحملی چون عرش، در مقابل رنج ها و زحمت ها از نوزادی تا به آخر مرحمت فرموده و اینکه در حدیث آمده است «بهشت زیر قدم های مادران است» یک حقیقت است و اینکه با این تعبیر لطیف آمده است برای بزرگی و عظمت آن است و هشیاری به فرزندان است که سعادت جنت را زیر قدم آنان و خاک پای مبارک آنان جستجو کنید و رضا و خشنودی پروردگار سبحان را در رضا و خشنودی مادران دریابید.»

این سخنان گهر بار امام عزیزمان و این همه تکریم و بیان منزلت مادر در نزد پروردگار، نشانه اهمیت مسئولیت و جایگاه تربیتی مادر در تحکیم بنیان خانواده است. انقلاب اسلامی علاوه بر تحولات عظیمی که در سطح ایران و جهان ایجاد کرد، در نگرش به انسان، زن و خانواده نیز موجب دگرگونی های نوینی شد و به ویژه تصویر نامطلوب و معیوبی که از زن در اذهان ایجاد شده بود را ترمیم و اصلاح کرد.

امام خمینی (ره) در تبیین نقش مادر به عنوان یک عامل تربیتی فرموده اند: «در دامن مادر بچه ها بهتر تربیت می شوند تا در پیش استادان. علاقه ای که بچه به مادر دارد به هیچکس ندارد و آن چیزی که در بچگی از مادر می شنود در قلبش نقش می بندد و تا آخر همراهش است. مادرها باید توجه به این معنی کنند که بچه ها را خوب تربیت کنند. پاک تربیت کنند. دامن هایشان یک مدرسه علمی و ایمانی باشد. و این یک مطلب بسیار بزرگی است که از مادرها ساخته است. آنقدری که بچه از مادر چیز می شنود از پدر نمی شنود، آنقدری که اخلاق مادر در بچه کوچک نارس تاثیر دارد و به او منتقل می شود از دیگران عملی نیست.»

پس حال که اخلاق و منش مادری، این همه در فرزند موثر است مادران و زنان ما باید در تهذیب نفس و کسب مکارم اخلاق کوشا باشند.

چنان که امام راحل‌مان در مورد مسأله تهذیب نفس فرموده اند: «شما خانم‌ها ارزش دارید در پیشگاه خدا انشاء الله، تهذیب کنید بچه‌های خود تا آن‌را، تربیت کنید، تربیت اسلامی. اگر خانم‌ها بچه‌های مهذب بار بیاورند، بچه‌های اسلامی بار بیاورند هم دینتان و هم دنیاتان محفوظ است. مادر بزرگترین مسئولیت و شریف‌ترین شغل را دارد. شریف‌ترین شغل در عالم بزرگ کردن یک بچه است، و تحویل دادن یک انسان است به جامعه. در طول تاریخ از آدم تا خاتم، انبیاء آمده‌اند تا انسان درست کنند. شما می‌توانید بچه‌هایی تربیت کنید که حفاظت از انبیاء بکنند، حفاظت از آمال انبیاء. شما هم خود حافظ باشید و هم نگهبان تربیت کنید. خدمت مادر به جامعه از خدمت معلم بالاتر است و از خدمت همه کس بالاتر است و این امری است که انبیاء می‌خواستند.»

با این وصف زن و مادر امروزی با آموزش باورها و ارزش‌ها و اعتقادات عمیق مذهبی به کودک می‌تواند در عمل فرزند مهذب بار بیاورد و فرزند را تربیت کند که حامی و حافظ سیره انبیاء الهی باشد.

از مهم‌ترین عواملی که در این رابطه حائز اهمیت می‌باشد بحث پرورش و تربیت و روش‌های آن می‌باشد. تربیت عبارت است از پرورش دادن، یعنی استعدادهای درونی را که بالقوه در یک شیء موجود است به فعلیت در آوردن و پروردن. تربیت باید تابع و پیرو فطرت، یعنی تابع و پیرو طبیعت و سرشت شیء باشد.

تربیت ساختن نیست آن‌طور که مثلاً خانه‌ای می‌سازند که اجزاء و اشیائی را با هم ترکیب می‌کنند و نظمی میانشان برقرار می‌سازند، بلکه از نوع پرورش یک موجود زنده یعنی فراهم کردن زمینه رشد استعدادی که در موجود زنده هست می‌باشد. در انسان این جهت ممکن است که یک استعداد از استعدادهای انسان پرورش یابد و استعدادهای دیگر پرورش نیابد و این خود منشا عدم تعادل در انسان بشود و بنابراین ضرورت دارد که در پرورش انسان تعادلی میان همه استعدادهای طبیعی باشد.

بنابراین اول باید دید که انسان چه استعدادهایی دارد و اسلام چه عنایتی به این استعدادهای نموده است. این امر از این جهت حائز اهمیت است که برای تحکیم نهاد خانواده و در نتیجه داشتن جامعه‌ای سالم ابتدا باید از تربیت صحیح تک‌تک افراد آن جامعه آغاز نمود. برای تربیت صحیح اخلاقی افراد و اجتماع در بحث تربیت لازم است که ریشه و مبنای فعل اخلاقی انسان به دست آید.

تربیت با اخلاق تفاوتی دارد. در مفهوم تربیت، قداست نخواستیده که بگوئیم تربیت یعنی کسی را آن‌طور پرورش دهند که خصایص مافوق حیوان پیدا کند، بلکه تربیت جانی هم تربیت است. اما در مفهوم اخلاق قداستی نهاده شده است که باید ملاک و معیار قداست را به دست آورد. فن تربیت وقتی گفته می‌شود که منظور مطلق پرورش باشد به هر شکل، این دیگر تابع غرض مربی است که طرف را چگونه و برای چه هدفی پرورش می‌دهد. اما فن اخلاق تابع غرض مربی نیست.

دین تنها ضامن اجرای اخلاق است و اخلاق منهای دین نمی‌تواند وجود داشته باشد. تجربه نشان داده آن‌جا که دین از اخلاق جدا شده، اخلاق خیلی عقب مانده است. هیچ‌یک از مکاتب اخلاقی غیر دینی در کار خود موفقیت نیافته‌اند. به‌طور کلی می‌توان گفت با کمک دستورات دین مقدس اسلام جهت تربیت اخلاقی افراد می‌توان به داشتن خانواده‌هایی با بنیان مستحکم و در نهایت جامعه‌ای سالم امیدوار بود. اما عوامل تربیت صحیح و کسب اخلاق صحیح از نظر اسلام شامل سه مورد زیر می‌شود:

تعقل، تفکر و تعلم؛ که برای روشن شدن است، یعنی حکم چراغ را برای انسان دارد. تقوا و تزکیه نفس؛ موجب پرورش اراده انسان می شود و اراده آماده می کند برای به کار بستن. عبادت؛ اگر انسان علاقه مند به تربیت خودش و فرزندانش به تربیت اسلامی هست و یا می خواهد افرادی را تربیت بکند، واقعا باید به مسئله نیایش، دعا و عبادت اهمیت بدهد. مسئله عبادت قطع نظر از این که پرورش یک حس اصیل است، تاثیر زیادی در سایر نواحی انسان دارد. اصلا خود عبادت از نظر اسلام یک عامل تربیتی است. می توان به کمک سه عامل فوق و با به کار بستن آن ها برای تربیت و کسب اخلاق، موجبات تحکیم و تعالی خانواده را فراهم نمود.

۶- راهکارهای موثر در استحکام بنیان خانواده

برای داشتن خانواده ای مستحکم و پایدار تکیه به اصول و آموزه های ارزشمند دین اسلام و عمل به آن ها الزامی است. به همین منظور در بررسی عواملی که در این امر موثر هستند ابتدا به بیان نکاتی می پردازیم که با به کار بستن آن ها می توان سعادت و پایداری خانواده را تضمین نمود:

۱،۶. توجه به ارزش های دینی و مذهبی

طبق ارزش های دینی و معنوی و توصیه های مکرر قرآن، تقوا از ارکان اصلی در تشکیل خانواده می باشد، هم چنین ایمان از شروط اصلی ازدواج است.

۲،۶. دوستی و محبت و مهرورزی به یکدیگر

این دوستی و محبت در خانواده است که اعضای آن را به تحمل سختی های طاقت فرسای زندگی، فعالیت، تلاش و کسب معاش و می دارد. از همه مهم تر این که مهر و محبت اعضای خانواده به یکدیگر موجب جلب رضایت و رحمت خداوند می شود و حقیقتا چنین خانواده ای پایداری و سعادت خویش را تضمین کرده است.

۳،۶. گذشت و بزرگواری

اما موثر ترین عامل در ایجاد و تقویت دوستی و محبتی که ذکر شد، گذشت است. اما خود این گذشت و بزرگواری از ایمان و تقوای اعضای خانواده سرچشمه می گیرد همان طور که امام سجاد(ع) فرمودند: «بزرگواری جز به پرهیزگاری نباشد.»

۴،۶. رعایت احترام متقابل

پایه و اساس خانواده، احترام متقابل زن و شوهر نسبت به هم است. دین اسلام نیز در این زمینه بسیار سفارش نموده است، در واقع رعایت احترام یکدیگر و حفظ حرمت و شخصیت اعضای خانواده، باعث استحکام دوستی و گرمی روابط در خانواده خواهد شد. در آیات ۲۳ و ۲۴ سوره دستور احترام به پدر و مادر پس از مسئله ی توحید بیان گردیده و این نشان دهنده ی اهمیت این حکم است.

۵.۶. رعایت حقوق همدیگر و عمل به وظایف

حق والدین بر فرزندان

امام سجاد(ع) در رساله ی حقوق خود، حق پدر و مادر بر فرزندان را این گونه بیان می فرماید: «حق مادرت بر تو این است: دانستن این که او تو را آن چنان حمل نموده که دیگران را این گونه حمل نمی کند، و از میوه قلب خود آن چنان به تو عطا نموده که برای دیگران چنین عطایی را نمی کند، و با تمام اعضایش تو را حفظ نموده است و ترسی نداشته که خود گرسنه باشد و تو سیر، خود تشنه باشد و تو سیراب، خود عریان باشد و تو پوشیده، خود در معرض تابش آفتاب باشد و تو در سایه، خودش سختی بیداری را تحمل کرد تا تو در خواب باشی و تو را از سرما و گرما محافظت نمود تا این که برای او باشی، پس تو به هیچ وجه توان شکرگزاری او را نداری مگر این که خداوند تو را یاری کند و توفیق دهد.

و اما حق پدرت بر تو این است: دانستن این که او ریشه و اصل تو است، و اگر او نبود تو نبود، پس هر وقت چیزی را در خودت دیدی که باعث تعجب تو شد بدان که ریشه آن نعمت از پدرت است، پس خداوند - عز و جل - را حمد گو و او را به خاطر این نعمت شکر کن.»

از این جاست که انسان در می یابد چرا خداوند مسئله ی نیکی به پدر و مادر و شکر زحمات آن ها را مقدمه ای بر شکر خود شمرده است و در آیه ۱۵ سوره احقاف فرموده: «ما به انسان توصیه کردیم که به پدر و مادرش نیکی کند ... می گوید: پروردگارا مرا توفیق ده تا شکر نعمتی را که به من و پدر و مادرم دادی به جا آورم و کار شایسته ای انجام دهم که از آن خشنود باشی و فرزندان مرا صالح گردان.»

حق فرزندان بر والدین

در این مورد نیز امام سجاد(ع) در رساله ی حقوق فرمودند: «حق فرزند تو این است: دانستن این که او از توست و در خیر و شر زندگی دنیا، به تو وابسته است، و تو به عنوان سرپرست او مسئول خوب تربیت کردن او، راهنمایی کردن او به سوی خدای عز و جل، و یاری رساندن او در طاعت خدا، پس درباره او آن چنان عمل کن که خود را در برابر نیکی نمودن به او دارای اجر و در برابر بدی نمودن به او دارای عقوبت و عذاب بدانی.»

وظیفه ی زن و مرد نسبت به کل خانواده

دستور امر به معروف و نهی از منکر یک دستور عام است که همه ی مسلمین نسبت به یکدیگر دارند ولی از آیه ۶ سوره تحریم و نیز روایاتی که درباره ی حقوق فرزند و مانند آن در منابع اسلامی وارد شده، به خوبی استفاده می شود که انسان در مقابل همسر و فرزند خویش مسئولیت سنگین تری دارد و موظف است تا آن جا که می تواند در تعلیم و تربیت آن ها بکوشد، آن ها را از گناه بازدارد و به نیکی ها دعوت نماید، نه این که تنها به تغذیه ی جسم آن ها اکتفا کند.

پیامبر گرامی اسلام(ص) نیز فرمودند: «بدانید همه ی شما نگهبانید و همه در برابر کسانی که مأمور نگهبانی از آن ها هستید، مسئولید... مرد، نگهبان خانواده ی خویش است و در مقابل آن ها مسئول، زن نیز نگهبان خانواده، شوهر و فرزندان است و در برابر آن ها مسئول است.»

امام علی(ع) در این مورد فرمودند: «خود و خانواده ی خویش را نیکی بیاموزید و آن ها را ادب کنید.»

در آیه ی ۱۳۲ سوره طه می خوانیم خطاب خدا به پیامبرش را که می فرماید: « خانواده ی خود را به نماز فرمان ده.»

حقوق و وظایف زن و شوهر نسبت به یک دیگر طبق آیه ی ۲۲۸ سوره بقره؛ همان طور که مرد بر زن حقوقی دارد، زن نیز بر مرد حقوقی خواهد داشت. یعنی طرفین نباید از حقوق خود سوء استفاده کنند بلکه بایستی حق یکدیگر را به صورت شایسته ادا کنند؛ چنان که در آیه از لفظ «بالمعروف» استفاده شده است.

۶،۶. همفکری و مشورت

مشورت از مهم ترین عوامل ایجاد تفاهم، همکاری و صمیمیت بین اعضای خانواده است و به عنوان بهترین محافظ در برابر مشکلات و موانع زندگی موجب استحکام خانواده نیز می شود. مولی علی (ع) فرمودند: «هیچ پشتیبانی چون مشورت نیست.»

۷،۶. رهبری و سرپرستی خانواده

خانواده به عنوان واحد کوچک اجتماعی نیازمند رهبری واحد است. قرآن در آیه ۳۴ سوره نساء روی سرپرستی مرد تأکید دارد و می فرماید: «مردان سرپرست و نگهبان زنانند.»

۸،۶. خوش اخلاقی

دارا بودن اخلاق خوش یکی از اصول بسیار مهم و سرنوشت ساز در حیات انسان ها است. خوش اخلاقی در محیط خانواده، نه تنها انسان را از انواع نگرانی ها و تشنجات عصبی مصون می دارد، بلکه عامل بسیار مؤثری برای پیروزی بر مشکلات و دشواری هایی است که برای انسان پیش می آید. امام صادق (ع) می فرمایند: «حیاتی گوارتر از خوش خلقی نیست.» اما عواملی که باعث تضعیف و تخریب بنیاد خانواده می باشند به شرح زیر است که برطرف نمودن هرکدام از آنها برای داشتن خانواده ای پایدار و سعادت مند ضروری می باشد:

توجه محض به زیبایی های ظاهری و مادیات

گاهاً تنها معیار جوانان در تشکیل خانواده زیبایی ظاهری یا موقعیت مادی و اجتماعی طرف مقابل می باشد و هیچ توجهی به ارزش های دینی و معنوی نمی کنند. در این مورد باید گفت که بسیاری از ازدواج هایی که بر این اساس شکل گرفته، بعدها از هم فرو پاشیده است.

بی تابی در برابر ناملایمات زندگی

همان طور که خداوند در آیات ۱۹ و ۲۰ سوره معارج می فرماید: «همانا انسان حریص و بی تاب آفریده شده است، هرگاه بدی به او برسد بی تاب می شود.» معمولا اکثر افراد در مواجهه با حوادث ناگوار و ناخوشایند زندگی، بی تابی می کنند.

طبق فرمایش امام کاظم(ع) که فرمودند: «مصیبت برای شخص بردبار یکی است و برای شخص بی‌قرار دو تا» باید توجه داشت که برای فرد بی‌قرار و بی‌تاب، هم آسیب ناشی از مصیبت می‌ماند و هم آسیب‌های ناشی از بی‌تابی‌ها و لذا اگر بی‌تابی بر کسی چیره شود روی آسایش را نخواهد دید. در حالی که برای فرد شکیباً تنها آسیب ناشی از مصیبت باقی می‌ماند که آن هم در اثر صبر، از هم فرو می‌پاشد. چنان که امام علی(ع) فرمودند: «شکیبایی مصیبت را از هم می‌پاشد.»

قرآن نیز بارها به صبر و بالا بردن سطح مقاومت سفارش کرده، هم چنین الگوهای صبری چون یعقوب(ع)، ایوب(ع) و پیامبر گرامی اسلام(ص) و... را نیز معرفی نموده است.

عدم صداقت و دروغگویی

تأثیر مخرب بی‌صداقتی ابتدا در روح و شخصیت خود فرد، سپس در خانواده و در نهایت در جامعه نمایان می‌شود. امام باقر(ع) فرمودند: «دروغ، ویرانگر ایمان است.» پس چگونه می‌توان انتظار داشت گناهی که ایمان را از بین می‌برد؛ به خانواده‌ای که باید بر مبنای ایمان شکل بگیرد، صدمه وارد نسازد!

سوء ظن

اعضای خانواده باید از سوءظن نسبت به هم بپرهیزند و اگر موضوعی ذهن‌شان را به خود مشغول نمود، با صراحت و صداقت آن را مطرح نمایند تا درستی یا نادرستی آن بررسی گردد.

حسادت

همه‌ی اعضا بایستی یار هم در مسیر پیش‌رفت باشند چرا که سعادت خانواده در گرو سعادت فرد فرد آن است و حسد آفتی در روابط خانوادگی محسوب می‌گردد. در حدیثی از مولی‌امیر المؤمنین(ع) آمده: «حسد زندگی را تنگ سازد.»

خیانت

آتش خیانت، تمام خانواده‌ها را تهدید می‌کند حتی انبیایی چون نوح(ع) و لوط(ع) از سوی همسران خود به آن مبتلا گردیدند. بنابراین رازداری از مهم‌ترین شروط وفاداری همسر است که سبب ایجاد صمیمیت و محبت می‌گردد و نیز سپری محکم در برابر مشکلات و سختی‌ها و پشتیبانی پایدار جهت استحکام بنیان خانواده است.

۷- نتیجه‌گیری

نقش زنان در پیروزی انقلاب اسلامی از چنان اهمیتی برخوردار است که به عنوان یکی از ویژگی‌های انقلاب شمرده شده است. مهم‌ترین نکته در پیروزی انقلاب اسلامی، تحول شگرفی است که در نحوه نگرش به جایگاه زنان در جامعه اتفاق افتاد که بی‌شک در پرتو تعالیم عالی و نورانی اسلام ناب محمدی(ص) حاصل شد. پس از انقلاب و در دوران جنگ تحمیلی نیز زنان با حمایت معنوی از رزمندگانی که به جبهه اعزام می‌گردیدند نقش مهمی را برعهده گرفتند به طوری که می‌توان زنان را سربازان گمنام جنگ نامید. نقش آفرینی زنان در تمامی این عرصه‌ها دستاوردهای خاصی برایشان داشت که مهم‌ترین آن دستیابی زنان به

مقام والای انسانی است. اما امروزه که دشمن با آشنایی از عامل عمده پیروزی های ملت مسلمان در عرصه‌های مختلف یعنی پیروی از تعالیم عالییه اسلام، تهاجم اصلی خود را متوجه فرهنگ غنی و انسان ساز اسلام نموده دختران و زنان جوان باید هوشیارانه تر عمل نمایند و با شناخت کامل و بهره گیری صحیح از آموزه های دین اسلام در بقای خانواده و تحکیم بنیان های خانوادگی که نقش مهمی در سعادت‌مندی افراد، جوامع و ملت ها دارد بسیار بکوشند.

فهرست منابع

- ابو محمد حرانی. (۱۳۸۷) تحف العقول. ترجمه: صادق حسن زاده. قم: آل علی.
- اسماعیلی یزدی، عباس. (۱۳۸۵). فرهنگ تربیت. قم: دلیل ما.
- امام سجاد (ع). (۱۳۸۶). صحیفه سجادیه. ترجمه مرحوم الهی قمشه ای. قم: گلستان ادب.
- بهجت پور، عبد الکریم. (۱۳۸۵). تفسیر موضوعی قرآن کریم. قم: معارف.
- پلنگی، محبوبه. (فروردین ۱۳۸۴). زنان ایرانی از نگاه زنان غیر ایرانی. ماهنامه پیام زن.
- حسینی، مجتبی. (۱۳۸۸). احکام روابط زن و شوهر (پرسش ها و پاسخ های دانش جویی). قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، دفتر نشر معارف.
- دلال، عباس. (فروردین ۱۳۸۴). زن در جامعه معاصر ایرانی. ماهنامه پیام زن.
- راغبی، معصومه. (فروردین ۱۳۸۴). چهره زن ایرانی در مطبوعات بیگانه. ماهنامه پیام زن.
- عبد الواحد آمدی. (۱۳۸۵). غرر الحکم و درر الکلم. ترجمه: محمدعلی انصاری. قم: امام عصر.
- عسگری، معصومه. (فروردین ۱۳۸۴). انقلاب اسلامی و ارائه الگویی مطلوب از زن مسلمان. ماهنامه پیام زن.
- مجلسی، محمدباقر. توحید مفضل.
- محمد بن حسن حر عاملی. (۱۳۸۶). آداب معاشرت از دیدگاه معصومین (ع). ترجمه: محمد علی فارابی. و یعقوب عباسی علی کمر. مشهد: بنیاد پژوهش های اسلامی.
- محمد بن علی بن بابویه [شیخ صدوق]. (۱۳۸۷). الخصال. ترجمه: صادق حسن زاده. ارمغان طوبی.
- محمد بن یعقوب بن اسحاق کلینی. اصول کافی.
- مطهری، مرتضی. پیرامون انقلاب اسلامی.
- مطهری، مرتضی. تعلیم و تربیت در اسلام.
- مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۶۲). تفسیر نمونه قم: دارالکتب الاسلامیه.
- سیمای زن در کلام امام خمینی. اداره کل مراکز و روابط فرهنگی. واحد امور فرهنگی خواهران.
- زنان و انقلاب. نگرشی بر نقش زنان در انقلاب و بیداری اسلامی. مجله اینترنتی دخت ایران.